

Nr 5.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckt motion om utredning och förslag angående gift kvinnas medborgarrättsliga ställning.

Uti en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 68, av fröken *Andersson*, hemställes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om skyndsamt utredning med förslag till om möjligt innevarande års riksdag angående gift kvinnas medborgarrättsliga ställning».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Gällande rätt och praxis. Beträffande kvinnas förvärvande och förlust av medborgarskap gäller enligt lagen om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap av den 23 maj 1924 som huvudprincip att gift kvinna i medborgarrättsligt avseende följer mannen.

Angående förvärv av medborgarskap stadgar denna lag i förevarande hänseende att utländsk kvinna, som ingår äktenskap med svensk medborgare, genom giftermålet förvärvar svenskt medborgarskap (3 §). Om utländsk man blir svensk medborgare enligt 2 eller 4 §§ (förvärv genom hemvist här i riket från födseln till uppnådda 22 år samt återvinning av medborgarskap) medför detta svenskt medborgarskap jämväl för hans hustru, såvida hon har eller sedermera tager sitt hemvist i riket och icke är hemsild (6 §). Om utländsk man genom naturalisation blir svensk medborgare, bestämmer Konungen huruvida denna åtgärd skall medföra svenskt medborgarskap även för hans hustru. Hustrun skall, där ej särskilda skäl föranleda annat, beredas tillfälle att i ärendet avgiva yttrande. Förblir hon, trots mannens förvärv av svenskt medborgarskap, medborgare i främmande stat, må svenskt medborgarskap ej tilläggas henne, med mindre hon därtill samtycker (6 §).

Angående förlust av medborgarskap gäller att svenskt medborgarskap förloras av den, som, genom naturalisation eller giftermål eller ock eljest, blir medborgare i annat land och där har eller efter förvärvet av medborgarskap tager sitt hemvist (8 §). Vidare stadgas att förlust av svenskt medborgarskap vid uppnådd 22 års ålder för svensk man, som är född utom riket och aldrig här haft sitt hemvist, medför förlust av sådant medborgarskap även för hans hustru (9 §).

För det fall att kvinna, som genom giftermål med utlänning och bosättning i mannens hemland förvärvat utländsk nationalitet, vilken hon icke gått förlustig, vill återvinna svenskt medborgarskap gälla de i 5 § stadgade reglerna för naturalisation av utlänning. Enligt huvudregeln i detta stadgade äger Konungen på ansökan till svensk medborgare upptaga utlänning som

1) fyllt tjuguet år; 2) sedan fem år har hemvist här i riket; 3) gjort sig känd för hederlig vandel; samt 4) har möjlighet att försörja sig och sin familj. Dispens kan medgivas från villkoren i punkterna 1, 2 och 4 under vissa angivna förhållanden, varav ett är sökandens tidigare innehav av svenskt medborgarskap. I 5 § föreskrives slutligen att, om ej sökanden enligt rätten i det land, han tillhör, i och med sin naturalisation som svensk medborgare automatiskt upphör att vara medborgare i det landet, medgivande måste inhämtas av landets regering eller annan myndighet därstädes. Men kan sökanden efter viss tid ej styrka, att sådant medgivande lämnats, må, där synnerliga skäl därtill äro, medborgarskap honom ändock av Konungen beviljas.

Huvudregeln i de i 5 § sista stycket intagna bestämmelserna är given för att hindra att dubbelt medborgarskap tillskapas genom naturalisation. Med hänsyn till såväl nyssnämnda princip om undvikande av dubbelt medborgarskap som framför allt principen om att kvinnan i regel följer mannen i medborgarrättsligt hänseende ha dispensgrunderna i praxis tillämpats restriktivt vid behandlingen av medborgarskapsansökningar från svenskfödda kvinnor, som genom giftermål förvärvat utländsk nationalitet. En uppmjukning av denna praxis ägde rum under det andra världskrigets senare skede, då vissa förutvarande svenska medborgare, som voro bosatta i krigförande och inför sitt sammanbrott stående länder, efter ansökan beviljades svenskt medborgarskap i skyddssyfte. Dylika »humanitära» naturalisationsbeslut voro emellertid en temporär företeelse. Beträffande ansökningar från svenskfödda kvinnor, vilka i samband med krigshändelserna återkommit till Sverige, ha liknande synpunkter i praxis icke ansetts vara tillämpliga. Det är särskilt två länder, varifrån sådant återvändande skett i större utsträckning, nämligen Finland och Tyskland. Med avseende på kvinnor från sådana länder upprätthålles i praxis den regeln, att änkor och frånskilda återfå det svenska medborgarskapet utan krav på viss tids hemvist här, såvida icke särskilda omständigheter ge vid handen, att de ha för avsikt att utflytta från riket. Vad angår de svenskfödda kvinnor, som alltjämt äro i äktenskap förenade med utlänningar, avslås i de flesta fall deras ansökningar om svenskt medborgarskap, i enlighet med de motiv som ovan angivits.

H i s t o r i k. Regeln att utländsk kvinna genom giftermål med svensk man automatiskt förvärvat svenskt medborgarskap (3 §) gällde redan i 1894 års lag, som övertagit den från äldre rätt. Bestämmelsen har dock vid ett par tillfällen gjorts till föremål för kritik och ändringsförslag. På grundval av ett år 1921 offentliggjort internordiskt kommittéförslag utarbetade Kungl. Maj:t år 1923 ett förslag till lag om förvärvande och förlust av medborgarrätt. Detta förslag överlämnades till lagrådet för utlåtande. I ett särskilt yttrande framhöll majoriteten inom lagrådet, att den ståndpunkt, som det kungliga förslaget i stort sett intoge beträffande gift kvinnas medborgarrätt, knappast vore förenlig med det kvinnan på andra områden tillerkända rättsliga oberoendet. I yttrandet hemställdes, att bestämmelsen i fråga måtte utgå. Alter-

nativt ansåg lagrådsmajoriteten att utländsk kvinnas förvärv av svensk medborgarrätt genom giftermål skulle göras beroende av att hon hade eller efter äktenskapets ingående toge sitt hemvist här i riket. Föredragande departementschefen förklarade sig icke kunna förorda något av dessa alternativ, då därigenom i stor utsträckning skulle uppkomma medborgarrättslöshet för med svenska män gifta utländska kvinnor. Detta skulle inträffa i alla de fall, då kvinnan vore från ett land, enligt vars rätt en inländsk kvinnas giftermål med utländsk man medförde förlust av den inländska medborgarrätten, även om hon ej genom giftermålet förvärvade mannens nationalitet. Propositionen (nr 29) upptog också den gamla regeln i oförändrad form. Konstitutionsutskottet (utl. nr 15) företrädde dock på denna punkt en annan mening än det kungliga förslaget. Utskottet framhöll, att i de fall då en utländsk kvinna efter giftermålet med svensk man bodde kvar i sitt gamla hemland och ej ginge sitt förut innehavda medborgarskap förlustig, ingen risk föreläge för medborgarskapslöshet. I överensstämmelse härmed företog utskottet den ändringen i propositionen, att utländsk kvinna skulle bli svensk medborgare först då hon genom giftermålet med svensk man finge hemvist här i riket eller ock genom giftermålet förlorade sitt utländska medborgarskap. Andra kammaren antog utskottets förslag, medan den första biföll en vid utlåtandet fogad reservation, vari förnyad utredning eventuellt efter samarbete med danska och norska regeringarna påyrkades. Frågan hade därmed för den riksdagen förfallit.

Efter förnyat skandinaviskt samarbete togs problemet åter upp i proposition (nr 137) till 1924 års riksdag. Beträffande frågan om utländsk kvinnas förvärv av svenskt medborgarskap genom giftermål framhöll departementschefen att det syntes uppenbart, att en svensk mans hustru, då hon toge sitt hemvist i Sverige, därmed borde utan vidare förvärva svenskt medborgarskap. Däremot funnes det rent principiellt goda skäl för att den utländska kvinnan ej i andra fall skulle genom giftermålet automatiskt förvärva svenskt medborgarskap. Man måste dock enligt departementschefens mening taga hänsyn till att i flertalet europeiska länders rätt gällde, att inländsk kvinna genom giftermål med utländsk man förlorade sitt medborgarskap även om hon icke förvärvade mannens. Propositionen upptog också på denna punkt samma bestämmelser som föregående års kungliga förslag. Konstitutionsutskottet (utl. nr 27) frånträdde sin tidigare intagna ståndpunkt under hänvisning till att i propositionen vägande invändningar anförts mot densamma och tillstyrkte 3 § i oförändrat skick.

Den internationella diskussion, som under 1920-talet fördes i frågan, ledde år 1930 till avslutande av en konvention i Haag för lösande av vissa konflikter mellan olika länders medborgarskapslagar. Dess syfte var framför allt att förhindra uppkomsten av medborgarskapslöshet. Dess artikel 8 föreskriver, att då kvinna enligt lagen i sitt hemland förlorar sitt medborgarskap genom giftermål med utlänning, inträdet av denna förlust skall göras beroende av att hon förvärvar medborgarskap i mannens hemland och förebygger därigenom i många fall sådan medborgarskapslöshet, som den föredragande

departementschefen i ovan anförda yttranden hänvisat till. Denna konvention har ratificerats av ett stort antal länder, däribland Sverige.

I fråga om hustruns ställning vid mannens automatiska förvärv av svenskt medborgarskap genom hemvist här i riket från födseln till uppnådda 22 år och vid mannens återvinning av svenskt medborgarskap (6 §) hade 1894 års lag samma regler som nu gällande rätt med undantag för de år 1924 tillkomna villkoren att hustrun skall hava eller taga hemvist här i riket och ej vara hemskild.

Hade mannen vunnit svenskt medborgarskap genom naturalisation blev därigenom jämväl hustrun enligt 1894 års lag svensk medborgare om ej an-norlunda bestämts. I 1924 års lag (6 §) tillades därutöver, att hustrun skall, där ej särskilda skäl föranleda annat, beredas tillfälle att i ärendet avgiva yttrande. Sin nuvarande lydelse fick ifrågavarande paragraf år 1933 i sam-band med riksdagens godkännande av Haagkonventionen. Den i artikel 10 i konventionen meddelade grundsatsen, att mannens naturalisation under äktenskapet icke medför ändring i hustruns medborgarskap med mindre hon därtill samtyckt, ansågs böra uttryckligen lagfästas i Sverige.

Reglerna om svensk kvinnas förlust av medborgarskap genom giftermål med utländsk man (8 §) ha varit starkt omstridda. I äldre rätt ansågs svensk kvinna genom giftermål med utländsk man enligt stadgandet i äldre giftermålsbalken 9 kap. 1 § »hustrun följte mannens stånd och villkor» i dylikt fall ovillkorligen hava gått svenskt medborgarskap förlustig. Denna regel upptogs även i 1894 års lag, vari stadgades att svensk kvinna, vilken gifte sig med den som ej är svensk medborgare, genom äktenskapet förlorar svensk medborgarrätt. Bestämmelsen föranledde sålunda att svensk kvinna blev medborgarskapslös genom giftermål med den som själv saknade medborgarskap eller med medborgare i stat, enligt vars lag giftermål icke utgjorde grund för förvärv av medborgarskap i denna stat.

I 1921 års kommittéförslag föreslogs att svenskt medborgarskap skulle förloras av den, som blir medborgare i annat land, så snart han tager sitt hemvist i det nya landet. Denna begränsning skulle dock ej gälla för svensk kvinna, som bleve utländsk medborgare genom giftermål med utländsk man. I detta fall skulle förlusten av den svenska medborgarrätten inträda oavsett om kvinnan vid tidpunkten i fråga vore bosatt i det land, där hon blivit medborgare, eller ej. Det förslag som Kungl. Maj:t utarbetade på grundval av kommittéförslaget upptog samma stadgande i fråga om förlust av medborgarskap. Vid remissen till lagrådet uttalade departementschefen vissa sympatier för sådana ändringar i gällande lag, att svensk kvinna, som inginge äktenskap med utländsk man, finge behålla sin svenska medborgarrätt så länge hon bodde kvar i sitt gamla hemland. Tillika förklarade han emellertid, att han ej kunde förorda genomförandet av en dylik ändring, enär Sverige enligt hans mening genom sitt biträdande av Haagkonventionerna av åren 1902 och 1905 åtminstone indirekt förbundit sig att icke på sådant sätt förändra sin lagstiftning, att man och kvinna vid äktenskaps ingående bibehölle förutvarande olika medborgarrätt.

I ett särskilt yttrande framhöll majoriteten inom lagrådet, att bestämmelsen att en svensk kvinnas giftermål med en utlänning i och för sig skulle medföra förlust av hennes svenska medborgarskap måste framstå som en obehörig inskränkning i kvinnans självbestämmanderätt. Särskilt orättmätigt tedde sig denna inskränkning, när kvinnan kvarbodde i sitt hemland. Att en lagstiftning, varigenom kvinnan frigjordes från medborgarrättsligt beroende av mannen, måhända komme att strida mot andra länders lagstiftning finge ej tillmätas avgörande betydelse. De olägenheter, som i förevarande hänseende vore förbundna med en ändring av vår medborgarskapslag, skulle också komma att minskas eller helt försvinna i den mån även andra länder överginge till en lagstiftning, som mer eller mindre fränkande äktenskapet betydelse för kvinnans medborgarskap. Ett steg i denna riktning vore redan taget därigenom att Amerikas förenta stater antagit en lag, som i huvudsak vilade på grundsatsen om gift kvinnas självständighet i medborgarrättsligt avseende.

Departementschefens uppfattning att Sverige genom sitt biträdande av Haagkonventionerna vore förhindrat att ändra sin medborgarrättslagstiftning i förevarande hänseende bestreds i yttrandet.

I sitt utlåtande över de särskilda paragraferna yttrade lagrådet beträffande 8 § i det remitterade förslaget, att den huvudregel, förslaget ville uppställa i fråga om förlust av svensk medborgarrätt genom förvärv av medborgarrätt i främmande stat, nämligen att dylikt förvärv i förening med hemvist i den främmande staten medförde förlust av svensk medborgarrätt, ej syntes, såsom i förslaget skett, böra splittras genom uppdelning i två regler, av vilka den ena modifierade den andra, utan komma till naturligare uttryck genom ett stadgande att svensk medborgarrätt skulle förloras av den, som bleve medborgare i annat land och där hade eller efter förvärvet av medborgarrätten toge sitt hemvist.

Departementschefen anslöt sig till det av lagrådet framförda förslaget att göra huvudregeln i 8 § tillämplig även på svensk kvinna, som ingår äktenskap med utländsk man. De propositioner, som framlades till 1923 och 1924 års riksdagar, gävo även ifrågavarande paragraf dess nuvarande lydelse.

År 1941 överlämnade socialstyrelsen en av riksdagen begärd utredning angående utlandssvenskarnas rättigheter och skyldigheter (SOU 1941:36). I en del av de yttranden, som till socialstyrelsen inkommit beträffande utlandssvenskarnas medborgarskap, framställdes önskemålen att svensk kvinna, som gifte sig med utlänning, även efter sin flyttning till mannens hemland måtte få behålla sitt svenska medborgarskap. Socialstyrelsen fann det uppenbart, att en sådan ändring av gällande lag som den här åsyftade skulle möjliggöra uppkomsten av ett dubbelt medborgarskap för kvinnan. Detta kunde medföra rättsliga konsekvenser, beträffande vilka en närmare undersökning för olika länders vidkommande skulle vara påkallad. Socialstyrelsen ville därför ej förorda någon ändring på detta område.

Vid 1944 års riksdag berördes frågan om gift kvinnas medborgarrättsliga ställning i två skilda sammanhang.

I en proposition (nr 94) föreslogs att 5 § lagen om förlust och förvärvande av svenskt medborgarskap skulle ändras så, att sökandens förmåga att försörja sig och sin familj icke, som då var fallet, skulle vara ett oeftergivligt villkor för naturalisation, såvida sökanden tidigare ägt svenskt medborgarskap. Ifrågavarande utökning av Kungl. Maj:ts dispensgrunder motiverades huvudsakligen med att den vore ägnad att underlätta naturalisation av svenskfödd kvinna, som genom äktenskap med utlänning och utflyttning till mannens hemland förlorat sitt svenska medborgarskap men efter mannens död eller eljest efter äktenskapets upplösning icke kunde återvinna svenskt medborgarskap, på grund av att hon icke kunde anses fylla lagens krav på försörjningsförmåga. Riksdagen antog förslaget och 5 § fick därmed sin nu gällande lydelse.

I förenämnda proposition uttalade sig föredragande departementschefen även om gift kvinnas medborgarrättsliga ställning överhuvud taget, närmast med anledning av de till socialstyrelsen framställda förslagen, som ovan refererats. Enligt departementschefens mening kunde skäl otvivelaktigt anföras för att frågan om gift kvinnas medborgarrättsliga ställning bleve föremål för förnyat övervägande. Då emellertid flertalet länder upprätthölle principen att gift kvinna följer mannen i medborgarskaphänseende, borde för undvikande av bl. a. dubbelt medborgarskap frågan om möjligt lösas internationellt. I varje fall borde en revision föregås av gemensamma överläggningar med våra nordiska grannländer. Då de rådande förhållandena icke medgäve detta borde frågan tills vidare anstå.

Vid samma riksdag hemställdes i en motion II: 82 om skyndsamt utredning angående önskvärdheten av sådan ändring i lagen om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap, att, såvitt på den svenska lagen berodde, varje kvinna, gift eller ogift, bereddes samma rätt som en man att bibehålla eller förändra sin nationalitet. I motiveringen anfördes bl. a. att kriget skapat situationer, som aktualiserat frågan. En svenska, som gifte sig med en utlänning, borde ha möjlighet att, även om hon erhöle medborgarskap i mannens hemland och toge hemvist där, trots det bibehålla sitt svenska medborgarskap. Detta kunde nämligen vara ett värdefullt skydd för henne i synnerhet i orostider, eftersom svenska beskickningar och konsulat först om hon bibehållit sitt svenska medborgarskap hade fullt ut både möjlighet och plikt att hjälpa henne. Beträffande bestämmelsen om utländsk kvinnas automatiska förvärv av svenskt medborgarskap genom giftermål med svensk man anfördes två skäl för ett avskaffande av denna. För det första hade bestämmelsen enligt motionärerna såväl före som i ökad utsträckning under kriget lett till ingående av rena skenäktenskap, varigenom en kvinna, som i normala fall icke kunnat antagas som svensk medborgare utan kanske rent av riskerat att bli utvisad, förskaffat sig svenskt medborgarskap. Myndigheterna borde ej vara undandragna varje bestämmanderätt i sådana fall. För det andra kunde även tänkas fall, där den utländska kvinnan icke önskade

erhålla svenskt medborgarskap, och hon borde därför ha fritt val samt möjlighet till underlättad naturalisation.

Konstitutionsutskottet framhöll i sitt över sistnämnda motion avgivna utlåtande (nr 10) att flera av de i motionen anförda synpunkterna vore värda beaktande. Men betydande svårigheter vore — allra helst i dåvarande tidsläge — förbundna med den av motionärerna önskade lösningen av frågan. Vikten av att familjens enhet i medborgarrättsligt hänseende bevarades finge icke underskattas: särskilt vore det uppenbarligen av den allra största betydelse att moder och barn hade samma medborgarskap. Vissa olägenheter skulle också följa av det dubbla medborgarskap, vilket komme att inträda, därest svensk kvinna vid förvärv av annat medborgarskap finge rätt att behålla sitt svenska, även om hon bosatte sig i det främmande landet. Dessa och andra nackdelar borde vägas mot de fördelar, som stode att vinna genom en dylik ordning. För en lösning av frågan om det dubbla medborgarskapet fordrades en bättre överblick över främmande länders lagstiftning och rättstillämpning än vad de då rådande förhållandena medgäve. Framför allt borde spörsmålet behandlas i samverkan med våra nordiska grannländer. Utskottet erinrade om departementschefens i ovan berörda proposition till samma riksdag uttalade mening, att frågan av denna anledning tills vidare syntes böra anstå. Ehuru utskottet anslöt sig till uppfattningen, att frågan om gift kvinnas medborgarrättsliga ställning vid därför lämplig tidpunkt borde tagas under omprövning, ansåg utskottet sig i dåvarande läge alltså böra avstyrka en utredning i motionens syfte.

Kamrarna avslog motionen i enlighet med konstitutionsutskottets hemställan.

Utskottet. Förutsättningarna för en omprövning av frågan om gift kvinnas medborgarrättsliga ställning få numera anses föreligga. Sålunda kan en överblick av främmande länders lagstiftning och rättstillämpning på ifrågavarande område erhållas. Vidare kan en samverkan i ämnet äga rum med våra nordiska grannländer. Den nuvarande tidpunkten synes väl lämpad för en undersökning av förevarande spörsmål, i synnerhet som Kungl. Maj:t den 23 augusti 1946 tillkallat sakkunniga för att deltaga i överläggningar med representanter för övriga nordiska länder angående lagstiftningsfrågor på medborgarskapsrättens område och inom justitiedepartementet biträda med utarbetande av därav föranledda förslag. Direktiven för de sakkunniga torde lämpligen kunna utvidgas så, att dessa få i uppdrag att, i samverkan med motsvarande representanter för övriga nordiska länder, utreda frågan om gift kvinnas medborgarrättsliga ställning. Det är av vikt att denna utredning blir allsidig och att den verkställes förutsättningslöst. Sålunda böra vägas mot varandra de skäl, som under senare år anförts till förmån för en revision av bestämmelserna om gift kvinnas medborgarrättsliga ställning, och de skäl, som tala för bevarande av familjens enhet på förevarande område.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen i anledning av föreliggande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om gift kvinnas medborgarrättsliga ställning samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 13 mars 1947.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Karl August Johanson*, Elmgren, Mattsson*, Björck*, Gustavson, Sandberg, fru Alm*, herrar Arrhén*, Hugo Sundberg* och Lodenius*; samt

från andra kammaren: herrar Hallén, Thorell, Pettersson i Norregård, Nordström i Torsby*, Kyling, Spångberg, Johnsson i Stockholm, Dickson*, fru Björck* och herr Gustafsson i Bogla.

* Ej närvarande vid justeringen.

Stockholm 1947. Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner.

471110